

The background features a dark grey grid with thin red lines. Overlaid on this is a vibrant, abstract splash of colors, including shades of blue, purple, green, yellow, orange, and red, resembling paint splatters or a colorful nebula. The main title is centered over this splash.

Vývojové teorie

Radek Šíp

np4411 Vývojová psychologie

Erik Erikson

Přibližný věk	Rozvíjená ctnost	Konflikt	Významný vztah	Existenciální otázka	Příklad
0-2 roky	naděje	důvěra vs. nedůvěra	matka	Mohu důvěřovat světu?	krmení, opuštění
2-4 roky	vůle	samostatnost vs. stud a nejistota	rodiče	Je v pořádku, jaký jsem?	chození na nočník, obléknutí se
4-5 let	cíl	iniciativa vs. vina	rodina	Je v pořádku to, co dělám?	poznávání, používání nástrojů, tvorba
5-12 let	Schopnost / kompetence	Snaživost vs. pasivita	sousedství, škola	Mohu být přínosem ve světě lidí a věcí?	škola, koníčky, sporty
13-19 let	Věrnost ideálům	identita vs. zmatení rolí	vrstevníci, vzory	Kdo jsem? Čím mohu být?	sociální vztahy
20-39 let	Láska	intimita vs. izolace	partneři, přátelé	Mohu milovat?	romantické vztahy
40-64 let	Péče / generativita	Generativita vs. stagnace	domov, pracoviště	Mohu se ohlédnout za životem?	práce, partnerství
65 let - smrt	moudrost	Ego integrace vs. Ego zoufalství	lidstvo, moji blízcí	Bylo v pořádku, jaký jsem byl?	reflexe života

Heinzovo morální dilema

V jedné daleké zemi umírala žena, která onemocněla zvláštním druhem rakoviny. Existoval lék, o němž si lékaři mysleli, že by mohl ženu zachránit. Šlo o určitou formu rádia, kterou jeden lékárník v tomtéž městě právě před nedávnem objevil. Výroba byla velmi drahá, avšak lékárník požadoval desetkrát víc, než kolik jej výroba stála. Za rádium zaplatil 200 dolarů a za malou dózu s lékem požadoval 2000 dolarů. Heinz, manžel nemocné ženy vyhledal všechny své známé aby si půjčil peníze a usiloval i o podporu úřadů. Shromáždil však jen 1000 dolarů, tedy polovinu požadované ceny. Vyprávěl lékárníkovi, že jeho žena umírá a prosil jej, aby mu lék prodal levněji nebo ho nechal zaplatit později. Lékárník však řekl: „Ne, já jsem ten lék objevil a chci na něm vydělat nějaké peníze.“ Heinz tím vyčerpал všechny legální možnosti. Je zcela zoufalý a uvažuje, zda by se neměl do lékárny vloupat a lék pro svou ženu ukrást. (Kohlberg, 1974 in Heidbrink, H. 1997)

Jak byste situaci řešili Vy? Své řešení zdůvodněte.

Fáze morálního vývoje

1. Předkonvenční úroveň (děti, předškolní věk):

1. Orientace na trest: Strach z trestu je hlavním motivem.

Heinz by neměl ukrást lék, protože by šel do vězení a byl potrestán. Strach z trestu převáží jeho snahu pomoci ženě.

2. Orientace na odměnu: Chování motivováno osobním zájmem („Co z toho budu mít já?“).

Heinz by měl ukrást lék, protože když zachrání svou ženu, bude šťastný, že s ní může být. Jedná podle osobního zisku.

2. Konvenční úroveň (školní věk):

3. Být hodným... dítětem: Důraz na sociální očekávání a vztahy.

Heinz by měl ukrást lék, protože jeho žena to od něj očekává, a on chce být považován za dobrého manžela.

4. Řád a zákon: Respekt k autoritám a pravidlům, „Co kdyby to dělal každý?“.

Heinz by neměl ukrást lék, protože krádež je proti zákonu a porušení pravidel by mohlo narušit sociální řád.

3. Postkonvenční úroveň (dospělí):

5. Společenská smlouva: Hodnoty a principy nadřazené zákonům, důraz na lidská práva.

Heinz by měl ukrást lék, protože lidský život má větší hodnotu než dodržování zákona. Zákony jsou zde proto, aby chránily lidská práva.

6. Univerzální etika: Orientace na svědomí, rovnost lidských práv, abstraktní principy.

Heinz by měl ukrást lék, protože jeho svědomí mu říká, že záchrana lidského života je nejvyšší morální hodnota, i když poruší vlastnická práva lékárníka.

Teorie morálního vývoje - kritika

Mentální cvičení
Výzkum na mužích
Západní koncept?
Kontextovost

Caroll Gilligan - teorie etiky péče

1. Předkonvenční stádium - Orientace na individuální přežití:

- Péče zaměřena výhradně na sebe. Hlavní otázka: „Co je nejlepší pro mě?“
- **Příklad:** Žena se rozhoduje na základě osobního prospěchu, např. volí práci, která nejvíce vyhovuje jejím vlastním potřebám.

1,5 . První přechodné stádium - Uvědomění spojitosti s druhými:

- Kritika předchozího sobeckého uvažování.
- **Příklad:** Začíná reflektovat, jak její jednání ovlivňuje blízké, a hledá zodpovědnější přístup, např. pomáhá kolegům i na úkor svého pohodlí.

2. Konvenční stádium - Péče o druhé na vlastní úkor:

- Přehnané ztotožnění s rolí pečovatelky. Péče o sebe vnímána jako sobecká.
- **Příklad:** Žena ignoruje vlastní potřeby, aby zajistila blaho rodiny, např. zůstává v nezdravém vztahu kvůli dětem.

2,5. Druhé přechodné stádium - Konflikt mezi péčí o druhé a péčí o sebe:

- Hledání rovnováhy mezi vlastními a cizími potřebami. Často nastává po zklamání nebo selhání ve vztahu.
- **Příklad:** Žena si uvědomuje, že nemůže být dlouhodobě šťastná, pokud nepečuje i o sebe, a začíná stanovovat hranice.

3. Postkonvenční stádium - Souběžná péče o sebe a ostatní:

- Uvědomění, že péče o vlastní potřeby není sobecká. Rovnováha mezi odpovědností vůči sobě a druhým.
- **Příklad:** Žena odmítne převzít další povinnosti v práci, protože potřebuje čas na regeneraci, ale zároveň hledá způsob, jak být užitečná v rámci svých možností.

Moderní teorie – Lifespanová teorie Baltes

1. Vývoj je celoživotní:

Vývoj probíhá od narození až do smrti.

Každé období života má svůj význam a přispívá k utváření osobnosti.

2. Vývoj je multidimenzionální:

Vývoj zahrnuje různé dimenze – biologickou, kognitivní, emoční a sociální.

Každá dimenze se vyvíjí odlišným tempem.

3. Vývoj je multidirekcionální:

Některé schopnosti se mohou zlepšovat (např. moudrost), zatímco jiné se mohou zhoršovat (např. fyzická síla).

Vývoj není lineární, ale zahrnuje jak růst, tak úbytek.

4. Vývoj je plastický:

Lidský vývoj je flexibilní a může být ovlivněn učením, zkušenostmi a tréninkem.

Plastičnost je vyšší v raných fázích života, ale přetrvává i v dospělosti.

5. Vývoj je ovlivňován historickým a kulturním kontextem:

Faktory jako doba, kultura nebo společenské normy mají významný vliv na vývoj jedince.

Např. lidé narození během válečných let mohou mít jiné zkušenosti než ti narození v době prosperity.

6. Vývoj je ovlivněn interakcí biologických, psychologických a sociálních faktorů:

Každý jedinec je ovlivňován kombinací těchto tří faktorů.

Např. genetiky ovlivňuje biologický základ, ale sociální podmínky a psychické procesy ovlivňují, jak se geny projeví.

Model SOC (Selekce, Optimalizace, Kompenzace)

- **Regulace vývoje:** Platí pro celý životní cyklus.
- **Selekce:** Výběr cílů:
proaktivní X reaktivní X založená na ztrátě
záměrná X automatická
- **Optimalizace:** Zlepšení dostupných zdrojů (např. rozšiřování znalostí nebo dovedností, trénink).
- **Kompenzace:** Nahrazování ztrát a omezení pomocí nových strategií, schopností
nebo zdrojů aby bylo možné dosáhnout cílů.

Lifespanová teorie kontroly

Primární kontrola

• **Ovlivňování vnějšího prostředí:** Aktivní snaha dosáhnout cílů.

Příklad: Člověk intenzivně trénuje na maraton, aby dosáhl nejlepšího výkonu.

• **Prvenství primární kontroly:** Klíčová v mladším věku, kdy lze více ovlivnit svět kolem sebe.

Sekundární kontrola

• **Vnitřní procesy:** Přizpůsobení myšlení a emocí.

Příklad: Přijetí toho, že na maratonu nezvítězí, ale radost ze samotné účasti.

• Strategie:

- Přizpůsobení aspirací (*Příklad:* Snížení cíle z výhry na dokončení závodu).
- Přehodnocení cílů (*Příklad:* Zaměření na zdraví místo soutěžení).
- Atribuce příčin (*Příklad:* Úspěch díky tréninku, neúspěch přisouzen špatnému počasí).

Model celoživotní optimalizace

•**Selektivní primární kontrola:** Investování zdrojů (čas, energie).

Příklad: Zaměření na klíčové projekty v práci místo rozptýlení mezi více aktivit.

•**Selektivní sekundární kontrola:** Změna hodnoty cílů, motivace

(v reakci na okolnosti, které nelze ovlivnit: například stárnutí, zdravotní problémy).

Příklad: Přehodnocení kariérních cílů s ohledem na rodinu.

•**Kompenzační primární kontrola:** Externí pomůcky k náhradě ztracených schopností nebo funkcí.

Příklad: Použití brýlí ke čtení.

•**Kompenzační sekundární kontrola:** Přijetí omezení a přizpůsobení se změnám a ztrátám.

Příklad: Přijetí nižšího výkonu kvůli věku a radost z udržení aktivity.